

Pau Bosch

UNA DIATRIBA CONTRA EL XOVINISME IDENTITARI

Mal jueu

Piotr Smolar (trad. Susanna Fosc)

188 pp., 2021, Catarroja, Editorial Afers

L'editorial fundada per l'historiador Vicent Olmos fa 37 anys elabora pacientment, des d'una militància d'esquerra compromesa amb el pensament crític i el rigor intel·lectual, un catàleg farcit de títols destinats essencialment a un públic minoritari de lectors especialitzats. El gruix d'aquest catàleg el formen un seguit de monogràfics dedicats a la història dels Països Catalans, a les figures i institucions que han assegurat o amenaçat la pervivència al llarg del temps de les diverses comunitats que componen aquestes nacions sense estat, però el seu centre de gravetat, l'eix que vertebra la labor d'Afers, podríem dir que és una reflexió crítica sobre el nacionalisme i les qüestions identitàries.

El títol que inaugura, juntament amb *Espurna* de Xavier Serra, la col·lecció de narrativa d'Afers prolonga coherentment aquesta línia editorial. I és que Piotr Smolar ha escrit un llibre que és, més que cap altra cosa, una denúncia del xovinisme identitari. De la seva mà, Afers ens treu a passejar en aquesta ocasió per dos països que fins ara encara no havia explorat: Israel i Polònia. Dos miralls tèrbols en els quals podem llegir el futur possible, i cada dia més probable, de les nostres democràcies. Alhora que el populisme d'extrema dreta (reacció brutal als estralls de la globalització neoliberal i al tipus de societat que aquesta s'assembla dolorosament dia sí dia també amb l'ajuda de grans dosis d'anestèsics) agafa cada cop més embranzida arreu del món, Polònia i Israel, ens adverteix Smolar (i aquest és el missatge de fons del llibre), són exemples de la mena de criatura que avui estem alimentant: «Israel [però també Polònia] s'inscriu perfectament en el concert de democràcies liberals occidentals, en ple crepuscle lúgubre. No tan sols en comparteix les tendències inquietants sinó que de vegades fa l'efecte que serveix de model de la seva deriva» (p. 147).

Mal jueu, és clar, no es publicaria dins d'una col·lecció de narrativa si fos un manual d'història o teoria política, però tampoc és ben bé una narració. Més aviat és una diatriba feta a força de fragments narratius, en part història familiar i en part crònica periodística. Diatriba llançada per un descendent de jueus polonesos contra el país del qual el seu pare es va haver d'autoexiliar, del qual el pare del seu pare es va haver d'autoexiliar. Tots dos pels volts de 1970, quan se'ls va penjar l'«etiqueta infamant», que en la Polònia d'aquells anys «s'enganxa a un enemic de l'Estat» com a «substitut polític de "jueu"», de defensors del «nacionalisme sionista» (pp. 110-111). Un país, que tal vegada siga el més trist del món i que va servir d'abocador dels cadàvers més infames que va produir la infàmia nazi. Que en molts llocs va col·laborar activament o passivament en aquesta infàmia. Que a la seva manera la va perpetuar durant la postguerra. I que avui intenta blanquejar el seu passat fent que la seva història l'escriguen no pas els historiadors sinó els tribunals, els quals des de 2018 estan autoritzats a decretar (i ho estan fent) que tota menció d'aquesta infàmia on als polonesos se'ls retrate com a responsables constitueix un insult a la nació (insult subjecte, gràcies a la intercessió d'Israel, no pas a una pena de presó —com preveia el projecte de llei original— sinó a una simple multa acompanyada de la lògica censura).

Tant o més que contra Polònia, però, la diatriba d'Smolar va dirigida contra Israel, on el seu avi es va exiliar i on ell mateix ha viscut entre el 2014 i el 2019 com a corresponsal del diari francès *Le Monde*. De fet, l'autor ens diu a l'inici del llibre que només es veurà amb cor o només sentirà la necessitat de fer front a la història familiar (i amb ella la de Polònia, que se'ns explica per boca de l'avi i del pare) a causa de la seva estada a Israel. Mentre era a França, fill d'immigrants en un país on el mot d'ordre és la integració, havia pogut evitar feliçment el problema de les arrels. Fins i tot, adolescent, s'havia volgut batejar i s'havia unit als scouts francesos. Arribat a Jerusalem, però, no ha pogut continuar defugint la confrontació amb la seva pròpia condició de jueu. De jueu ignorant de la llengua hebrea i de pràcticament tot el que té a veure amb la cultura jueva (festivitats, cerimònies, oracions rituals), de pràcticament tota la història del poble al qual el lliga la seva família i també de la història d'aquesta família. Pitjor encara: de jueu de la diàspora, i assimilat, simpatitzant de la causa palestina i denunciador dels abusos i atrocitats comesos pels colons i per l'exèrcit i el govern israelians a Cisjordània i la Franja de Gaza, crític aferrissat del viratge a la dreta cada cop més radical (feixista, dirà sense pèls a la llengua un dels personatges entrevistats per l'autor) dels governs successius de l'etern primer ministre Benjamin Netanyahu. És a dir que Smolar ha estat confrontat a la seva condició de mal jueu, ni que siga als ulls d'una majoria cada

vegada més àmplia, i cada vegada més fanàtica, com deia Amos Oz, de la població (o de la Kenésset, el Parlament) del país que l'ha acollit durant cinc anys i que també va acollir el seu avi durant els últims vint anys de la seva vida.

El títol del llibre és doncs, com queda clar als capítols finals, intencionadament irònic. Amb aquesta ironia Smolar respon a les acusacions i els insults que li han valgut les seves preses de posició, i que van des de la ignorància (p. 37) i el previsible antisemitisme (p. 149) fins al fet de ser «una persona repugnant» (p. 92) i un «col·laboislamista» (p. 158). Qui llegeix els articles i reportatges que Smolar ha publicat a *Le Monde* durant la seva estada a Israel, però, no només hi trobarà la majoria dels personatges i situacions que desfilen pel llibre, sinó que també entendreà molt millor que l'autor haja cregut necessari explicar-se, o contextualitzar-los. Com a cronista, en efecte, Smolar ha documentat de manera infinitament més incisiva, sense cap dels matisos que el format llibre permet, en una sèrie de textos que són com bales d'una ràfega de metralladora, les exaccions, expropiacions il·legals, violacions del dret constitucional del propi Estat, de les Convencions de Ginebra, el règim d'apartheid imperant als territoris de l'anomenada «zona c», la doctrina militar que decreta l'ús desproporcionat i sistemàtic de la força i reclama tres caps palestins per cada jueu mort, l'absolució per part del govern (i en alguns casos elevació a l'estatut d'herois nacionals) de soldats torturadors i assassins, els tripijocs de Netanyahu per expulsar els immigrants cap a Ruanda i Uganda, les seues martingales per mantenir-se al poder coste el que coste, cedint cada cop més ministeris a fanàtics ultraortodoxos i tancant els ulls davant les aberracions que cometen... I la resta de barbaritats que tenen lloc diàriament i rutinàriament en aquest tros de terra on l'alè diví esbufega com un gat hipertens que es vol mossegar la cua.

Per contextualitzar i matisar la cruesa d'aquestes preses de posició, però també i sobretot com a contrapunt a la deriva identitària de l'actual Estat d'Israel, Smolar fa dues coses. D'una banda interroga la condició de jueu, anant a entrevistar tota una gamma de personatges jueus, que van dels messiànics més radicals als estudiants laics i anglòfons de Tel-Aviv, o a jueus assimilats de la diàspora com ell mateix i el seu pare. El que així mostra és que és impossible trobar «una identitat jueva substancial» (p. 44). D'altra banda, surt a buscar la història de la branca paterna de la família (i amb ella les arrels del seu antisionisme). En especial la del seu avi Grzegorz/Hersh Smolar, que no només va ser un heroi de la Segona Guerra Mundial al gueto de Minsk (va contribuir a salvar uns deu mil jueus dels vuitanta mil que els nazis hi havien censat), sinó, sobretot, al mateix temps un comunista de la primera hora i un defensor ardent de la cultura jueva de la *Mitteleuropa*, «sense substrat religiós» (p. 102). Un comunista que va «arribar al comunisme com a jueu, amb la

convicció que el comunisme resoldria la qüestió jueva» (p. 121), i que com a jueu va ser expulsat del partit i va haver de marxar de Polònia. Que fins als últims dies, a Israel, roman com un antisionista convençut, convençut també que el problema no el tenia la ideologia comunista, sinó «els dirigents soviètics [que] van traïr la ideologia originària» (p. 108).

I mentre que Hersh representa la fe prístina en un socialisme pur i sense concessions, el pare d'Smolar, Aleksander, que va créixer en una societat on l'aparell burocràtic totalitari havia corromput aquella idea originària, que va passar un any a la presó acusat com Hersh de sionisme, i que també va acabar marxant de Polònia (però no pas a Israel, on no se li havia perdut res, sinó a l'altre costat del teló d'acer), representa la fe europeïsta en la socialdemocràcia. De fet, Aleksander, sociòleg, economista i polític, torna a la seva terra natal després del col·lapse de la URSS —com a assessor del primer govern democràtic i per presidir-hi una fundació creada pel multimilionari George Soros amb la missió de defensar els valors de la societat oberta i l'Estat de dret— i avui, amb l'arribada a la presidència d'Andrei Duda i la majoria parlamentària del PiS, és de nou al punt de mira de les autoritats com un enemic dels interessos nacionals.

Així (alternant capítols que relaten les peripècies de l'avi i el pare amb capítols que relaten les peripècies d'Smolar) es produeix el cara a cara entre Israel i Polònia. I aquest cara a cara entre dues formes possibles que pot prendre el nacionalisme populista en la nostra «era neotribal», com Smolar la qualifica (p. 43), aquesta doble advertència sobre el nostre futur possible, segurament siga el més interessant (i el més inquietant) de *Mal jueu*. D'una banda, un nacionalisme covard i acomplexat que vol amagar les seves vergonyes, un nacionalisme postmodern i nihilista que intenta, descaradament i contra tot sentit comú (de manera autista), reescriure un passat ignominiós, esborrar la ignomínia sota una capa de maquillatge obscè, fent veure que no s'adona que salta a la vista de tothom què és el que hi ha al darrere d'aquesta operació cosmètica. De l'altra, un nacionalisme orgullós de si mateix, arrogant, però al mateix temps travessat per la por i la paranoia, que no veu el final de les amenaces que pesen sobre ell i que, en la seva cursa desenfrenada per escriure (amb sang nova i ignomínia nova) un futur gloriós que esborre o redimisca les mil ignomínies que el seu poble ha patit en el passat, sembla no voler adonar-se que, així, es condemna a viure en un món en què el mur que aixeca a la seva frontera no només no podrà ser mai enderrocat, sinó que mai no serà prou alt.

És una llàstima que, a aquestes dues formes de nacionalisme i de replegament identitari, tan ben radiografiades en totes les seves declinacions (el caràcter victimitista, la particularització del patiment, l'«etnicització de la política», la polarització

extrema de la vida pública entre nosaltres o el caos, la necessitat de trobar un boc emissari responsable de tots els nostres mals...), Smolar no els oposa com a cura, al final, més que la vaga invocació d'uns «valors universals» (p. 131) i d'una certa inquietud «per la col·lectivitat», d'una «disposició a escoltar» (p. 171). Això s'assembla massa a les virtuts sacrosantes com «el diàleg», «la tolerància», «l'obertura», que prediquen des de fa anys i panys instàncies globalistes com la UE o l'ONU, o els seus executors econòmics (BCE, FMI, Banc Mundial...), o els seus portaveus mediàtics com ara *Le Monde* (propietat del gendre de qui és avui el segon home més ric del planeta), autèntics responsables de la malaltia que el llibre diagnostica tan acuradament.

Tot això s'assembla massa, també, als sacrosants valors universals de la República Francesa, avui més desacreditats que mai i, per consegüent, proclamats més alt i més fort que mai. És també una llàstima, per tant, que França, veritable pàtria de l'autor, siga la gran absent del llibre. Un examen del nacionalisme universalista a la francesa segurament li permetria a Smolar discernir més clarament els orígens del seu propi universalisme. També els del seu desig fervorós, de petit, de ser un «catòlic francès» com déu mana (p. 28). I, per tant, els orígens de la seva amnèsia involuntària de les pròpies arrels, que és el motiu principal del present llibre. El tractament de l'expansió contemporània del xovinisme identitari només ho és del símptoma si oblida la crisi paral·lela i profunda dels valors universals. Però potser això ja és material per un altre llibre. ◀

Xavier Ferré Trill

L'INDEPENDENTISME TÉ UNA HISTÒRIA

Historia política del independentismo catalán. De Estat Català al 1 de octubre

Fermí Rubiralta

448 pp., 2020, Tafalla, Editorial Txapalarita

Fermí Rubiralta (1959) és un historiador forjat en la investigació sistemàtica i rigorosa. El seu doctorat en ciència política a la EHU tractà comparativament el moviment independentista gallec, basc i català entre 1959 i 1973.¹ Aquesta recerca

¹ Fermí RUBIRALTA: *El nuevo nacionalismo radical. Los casos gallego, catalán y vasco (1959-1973)*, Donostia, Gakoa, 1997